

Kultura zaangażowana w teorii i praktyce. Recenzja *Almanachu Between.Pomiędzy*, pod redakcją Małgorzaty Woźniak i Roksany Zgierskiej

Izabela Curyłło-Klag

<https://orcid.org/0000-0002-2180-1443>

Uniwersytet Jagielloński

e-mail: izabela.curyllo-klag@uj.edu.pl

RECENZJA

Źródła finansowania publikacji / Funding acknowledgements: brak źródeł

Polityka open access / OA policy: CC BY 4.0

Informacja o konflikcie interesów / Conflict of interest: brak konfliktu interesów

Sugerowane cytowanie artykułu: Curyłło-Klag Izabela (2024). Kultura zaangażowana w teorii i praktyce. Recenzja *Almanachu Between.Pomiędzy*, pod redakcją Małgorzaty Woźniak i Roksany Zgierskiej. *Zarządzenie w Kulturze*, 25(4), 559–563.

Najnowszy *Almanach Between.Pomiędzy* to zbiór różnorodnych tekstów powstałych przy okazji festiwalu literacko-teatralnego, który dorocznie odbywa się w Trójmieście w połowie maja. Wydarzenie to ma na celu promowanie dialogu między środowiskiem akademickim i artystycznym, co realizowane jest z powodzeniem dzięki staraniom naukowców i twórców związanych z instytutami anglistyki i polonistyki Uniwersytetu Gdańskiego, w szczególności Zakładem Badań nad Sztukami Scenicznymi oraz Katedrą Dramatu, Teatru i Widowisk. Dwujęzyczny charakter festiwalu umożliwia prezentację interdyscyplinarnych działań trójmiejskiej ekipy na forum międzynarodowym, co przyciąga miłośników literatury i teatru zarówno z Polski, jak i z zagranicy. Istotnym aspektem *Between.Pomiędzy* jest aktywne zaangażowanie studentów i młodych badaczy, zapewniające świeżość perspektyw i ciągłość rozwoju imprezy, która na trwałe wpisała się już w kulturalny pejzaż kraju.

Redakcję wersji polskiej *Almanachu Between.Pomiędzy* powierzono Małgorzacie Woźniak z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu i Roksanie Zgierskiej z Uniwersytetu Gdańskiego. Ich współpraca przyniosła znakomite rezultaty – tom jest przemyślany pod względem konceptualnym i merytorycznym. Pojemna formuła almanachu pozwala ukazać wielorakość przedsięwzięć festiwalowych, jednak poszczególne, na pozór odrębne części łączy subtelna nić narracyjna. W wielu tekstach pobrzmiewają echa niedawnej pandemii Covid-19, która uwarżliwiła nas na kwestie izolacji, straty, ale także zmusiła do poszukiwania nowych sposobów budowania

wspólnoty w trudnych czasach. Słyszać również muzykę – sporo artykułów poświęconych jest różnorodnym formom teatru muzycznego, które jawią się jako szczególnie istotny element festiwalowej tożsamości. Z kolei w studencko-doktoranckiej części tomu z niezwykłą siłą brzmi głos młodego pokolenia, inspirując i dając nadzieję na teatr jutra: inkluzywny, otwarty na dialog i głęboko zakorzeniony w sprawach współczesnego świata.

We wstępie do zbioru Tomasz Wiśniewski, niestrudzony *spiritus movens* Festiwalu *Between.Pomiędzy*, pisze o tym, jak „łączenie różnorodnych cząstek w spójną całość... pozostaje jakąś formą cudu”¹. Cud ten udaje się co roku, od 15 lat, i udawał się nawet w trudnych czasach izolacji covidowej, kiedy to Festiwal przybrał formę rozproszoną, czasem zdalną, ale też dzięki temu promieniującą coraz dalej, nawet do odległej Brazylii, gdzie we współpracy z Federalnym Uniwersytetem Goiás w Goiâni oraz SP Escola de Teatro w São Paulo powstały nowe, intrygujące projekty. Jak wskazuje autor, w roku 2024 równoległe z polską wersją *Almanachu* ukazuje się także brazylijski *Entre Almanach*, który przełamuje dotychczasową dwujęzyczność inicjatyw Festiwalu, a w przyszłości zapewne przyczyni się do dalszego zacieśnienia wymiany twórczej z Ameryką Łacińską.

Tom polskojęzyczny otwiera blok poezji. Utwory poetów związanych z Festiwalem – Alana Spence’a, Alana Riacha, Marka Burrowsa i Marii Giulhii Pinheiro – zostają przedstawione polskiemu odbiorcy w znakomitych, wrażliwych przekładach Moniki Kocot, Moniki Szuby, Marii Fengler i Wojciecha Charchalisa. Otrzymujemy zaproszenie do krainy uważności: wiersze każą nam się zatrzymać, zastanowić nad trwaniem i przemijaniem, naszą kruchą cielesnością, codziennym pośpiechem i wyczerpaniem niespokojnymi czasami. Wybrzmiewa w nich potrzeba przewartościowania priorytetów i adaptacji do nowej rzeczywistości, pełniejszego zaistnienia w mikroskali. Są doskonałym wprowadzeniem do kolejnej części *Almanachu*, w której znajdujemy teksty podsumowujące cykl spotkań wokół monodramu operowego *The Man with Night Sweats*, zorganizowanych przez Koło Badań nad Musicałem „Synteza Sztuk” przy Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Zapis rozmów, które odbywały się zdalnie jeszcze w trakcie pandemii, stanowi refleksję nad doświadczeniem przedwczesnego odchodzenia, izolacji i dyskryminacji związanej z chorobą. Autorzy poszczególnych tekstów podejmują również pytania dotyczące budowania empatii wobec osób wykluczonych oraz zastanawiają się nad kwestią możliwości aktywizmu i zabierania głosu w debacie publicznej w obszarze teatru muzycznego. *The Man with Night Sweats* – *wyznania nosiciela HIV* to monodram operowy, przejmująca muzyczna inscenizacja bez przepychu, możliwa do realizacji w czasach finansowych i fizycznych ograniczeń, która porusza problem życia z niebezpiecznym wirusem i wobec niego. Podstawą libretta stały się wiersze

¹ T. Wiśniewski, *Almanach*, [w:] *Almanach Between.Pomiędzy*, red. Małgorzata Woźniak, Rok-sana Zgierska, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2024, s. 9.

Thoma Gunna, którego twórczość odpowiada na kryzys epidemii AIDS w latach 80. XX wieku. Zgodnie z zamysłem twórców spektaklu wprowadzenie na polską scenę operową ważnych wątków queerowych miało na celu wpisanie się w kampanię przeciwdziałającą stygmatyzacji społeczności LGBTQ+. Koło Naukowe „Synteza Sztuk” przeprowadziło obszerny wywiad z artystami zaangażowanymi w przedsięwzięcie: kompozytorem Ianem Banksem, reżyserem Krystianem Ladą, pianistą Williamem Kelleyem, śpiewakiem Alexem Rosenem oraz scenografem i reżyserem światła Aleksandrem Prowalińskim. Z punktu widzenia czytelnika tej części *Almanachu* bardzo przydatnym pomysłem jest podanie linków do oryginalnych rozmów z artystami, chociaż trzeba być użytkownikiem Facebooka, żeby móc je odsłuchać. Cykl wywiadów wieńczy świetny artykuł Małgorzaty Woźniak, oferujący teatrologiczną analizę inscenizacji.

Po dojściu do środka publikacji napotykamy na obszerny i niezwykle różnorodny blok tekstów, stanowiący podsumowanie projektów własnych studentów i doktorantów takich kierunków jak kulturoznawstwo, filologia, wiedza o teatrze, zarządzanie instytucjami artystycznymi, zarządzanie i komunikacja w sztukach scenicznych. Część artykułów to pokłosie konferencji Wyspa.Młodość², zorganizowanej przez Ewelinę Stefańską, Małgorzatę Woźniak i Dominikę Front w ramach XII Festiwalu *Between.Pomiędzy* w maju 2021 roku. Opiekę naukową nad tą częścią *Almanachu* sprawowali Tomasz Wiśniewski i Katarzyna Kręglewska, którzy od lat zabiegają o podtrzymanie ciągłości pokoleniowej wśród ludzi teatru, nieustannie aktywizując młodzież i znajdując dla niej przestrzeń w ramach działań festiwalowych. Lektura studenckich i doktoranckich esejów pozwala nie tylko zyskać wgląd we współczesne metody dydaktyki akademickiej i tematykę prac na różnych poziomach studiów, lecz przede wszystkim ukazuje imponującą kreatywność młodego pokolenia. Prezentowane projekty świadczą o twórczej odwadze, świeżym spojrzeniu na sztuki performatywne, a także o zdolności do krytycznej refleksji nad aktualnymi problemami. Można być spokojnym o przyszłość organizowania kultury: rośnie nowe pokolenie twórców – uważnych i wrażliwych, którzy z jednej strony mają świadomość bogactwa tradycji, poznają historię teatru, a z drugiej świadomie mierzą się z wyzwaniem postępu technicznego i pogłębiającej się wirtualizacji życia. Są to ludzie z pasją, otwarci na eksperymenty, gotowi wprowadzać inkluzywne praktyki i redefiniować role twórców w dynamicznie zmieniającym się świecie.

Projekty studentów, absolwentów i doktorantów poruszają szerokie spektrum tematów, od tych bardziej analitycznych i teoretycznych, takich jak recenzje i próby

---

² Wyspa.Młodość to inicjatywa zapoczątkowana w 2019 roku. Konferencja studencko-doktorancka odbywa się cyklicznie w ramach Festiwalu *Between.Pomiędzy* i ma na celu wspieranie uczestnictwa ludzi młodych w nauce, kulturze i sztuce. Stwarza przyjazną przestrzeń do wymiany myśli, dzielenia się doświadczeniami i upowszechniania wyników badań, a powstające przy jej okazji publikacje dają początkującym artystom, krytykom i badaczom szansę na zaprezentowanie swoich osiągnięć szerokiemu gronu odbiorców.

definicji zjawisk kulturalnych (np. komentarz krytyczny dotyczący albumu muzycznego z wierszami Różewicza, tekst o podgatunkach muzyki heavymetalowej, analiza spektaklu *Wkurwione kobiety w leju po Polsce* Wrocławskiego Teatru Muzycznego Capitol, refleksja nad widowiskiem, jakim są mistrzostwa świata w piłce nożnej), poprzez badania zorientowane na poznanie przeszłości i przybliżanie mało znanej historii przestrzeni teatralnych, motywów czy zawodów związanych ze sceną (artykuł o niewygodnej politycznej przeszłości Opery Leśnej w Sopocie, tekst o polskiej tradycji rzemiosła teatralnego, analiza toposu wampira w ekspresjonistycznym kinie z czasów Republiki Weimarskiej), aż po opisy własnych inicjatyw artystycznych, warsztatów, koncertów, happeningów, zajęć edukacyjnych, terapeutycznych czy wspierających niezależną krytykę teatralną. Ciekawie jest czytać o projektach mających wymiar bardziej praktyczny, przy których młodzi ludzie mierzyli się z problemem zaangażowania w wydarzenia kulturalne odbiorców w różnym wieku i z odmiennymi ograniczeniami, odpowiadali na wyzwania związane z aranżacją przestrzeni rzeczywistej i wirtualnej, próbowali sił w zdobywaniu grantów i finansowania, dbali o promocję i sprawne rozpowszechnienie informacji o swych przedsięwzięciach, zastanawiali się nad przepisami BHP, kwestiami montażu technicznego i obsługi elektroakustycznej. Przy okazji realizacji rozmaitych wydarzeń pojawiały się także pytania donioślejsze: o odpowiedzialność i inkluzywność, przewycięzanie lęków, budowanie relacji, nawiązywanie porozumienia poprzez „rozmowy istotne”, jakby je widział Witkacy, również wspomniany w *Almanachu* przez jedną z autorek. W sekcji poświęconej performansom znajdują się także komentarze artystów współpracujących ze studentami, które poruszają istotne zagadnienia z zakresu dydaktyki teatralnej oraz analizują różne pomysły na aktywizację potencjału twórczego, oceniając ich skuteczność i trafność.

Mimo że *Almanach Between.Pomiędzy* to obszerna publikacja, ponad 300 stron tekstu czyta się bez znużenia, ponieważ jest on różnorodny, zaskakuje wielogłosewością narracji, a w swej najważniejszej, studencko-doktoranckiej części emanuje energią młodości, gotowej zawalczyć o lepsze jutro w kulturze. Kto dotrze do finałowych stron, już po sekcji ze streszczeniami i notami o autorach, także znajdzie powód do optymizmu, zgłębiając w dziale Archiwalia Kalendarium działalności Pracowni Badawczej *Between.Pomiędzy* w latach 2022 i 2023. Miesiąc po miesiącu zaangażowani w jej inicjatywy naukowcy, krytycy i twórcy udowadniają, że mają siłę na animowanie coraz to nowych wydarzeń, prowadzenie kwerend, inicjowanie kolejnych platform współpracy, dzielenie się swoją wiedzą i doświadczeniem poprzez mentoring i kursy mistrzowskie oraz promowanie prac dyplomowych w ośrodkach polskich i zagranicznych. Kalendarium dobrze dokumentuje międzynarodowy zasięg aktywności festiwalowej ekipy, która niestrudzenie popularyzuje polską literaturę i sztuki teatralne w różnych rejonach świata, od Japonii po Brazylię, kraje skandynawskie czy Bałkany. Imponujące są także dokonania grantowe członków zespołu. Zapis dorobku z kończącego się właśnie roku 2024 już się w tym wydaniu *Almanachu*

nie zmieścił, a podobno jest jeszcze obszerniejszy. Pozostaje tylko życzyć dalszej niewyczerpanej energii i kolejnych edycji zarówno Festiwalu, jak i powiązanych z nim wydawnictw, które nie są jedynie zbiorami tekstów, ale także świadectwem żywotności i niespożytego potencjału trójmiejskiego środowiska.